

Представництво
Європейської
Комісії в Україні,
вул. Круглоуніверситетська, 10
01024 Київ, Україна
Тел.: +380 (44) 253-30-20
Факс: +380 (44) 230-23-90

Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки

Україна, Київ, 01021, вул. Садова 1/14, 4й поверх
Тел.: +38 (044) 253-5866, 253-5869. Факс: +38 (044) 253-5611
Web: <http://brc.undp.org.ua>

Проект фінансується ЄС, співфінансується та виконується ПРООН

Підготована згідно із запитом Міністерства
праці та соціальної політики України

ЕКСПЕРТНА ЗАПИСКА

Нові законодавчі зміни та підходи у системі соціального (пенсійного) страхування Республіки Польща

У записці наведені останні зміни у системі соціального (пенсійного) страхування Республіки Польща, зокрема щодо обмеження комісії за надання послуг пенсійних фондів, отримання дострокових (мостових) пенсій, компенсації дефіциту на страхових рахунках. Підготована за матеріалами департаменту соціального страхування Міністерства праці та соціальної політики Республіки Польща.

Ст. експерт, к.е.н. Чапко І.

Вересень – 2009

Ця експертна записка підготована Аналітично-дорадчим центром Блакитної стрічки, проектом, який фінансується ЄС, співфінансується та виконується ПРООН. Думки, висновки чи рекомендації належать виключно авторам цієї записки і можуть не збігатися з офіційною точкою зору Програми розвитку ООН та Європейського Союзу.

ЗМІСТ

1. Розмір внесків на соціальне страхування у Польщі	3
2. Комісії, які стягуються Відкритими пенсійними фондами.....	3
3. Індивідуальні пенсійні рахунки.....	7
4. Механізм імплементації нових каналів продажу страхових договорів на третьому рівні польської системи соціального страхування	10
5. Зміни у сфері отримання права на дострокову пенсію	10
6. Компенсування дефіциту на страхових рахунках	13

1. Розмір внесків на соціальне страхування у Польщі

У Польщі соціальне страхування включає: пенсійне страхування за віком, пенсійне страхування у зв'язку з непрацездатністю, на випадок захворювання та материнства та у зв'язку з трудовим каліцтвом і професійними захворюваннями. Згідно зі статтею 16 пунктом 1а Закону від 13 жовтня 1998 року про систему соціального страхування (Вісник законів від 2007 року, № 11, позиція 74 зі змінами), внески на пенсійне страхування **за віком** за рахунок власних коштів у рівних частинах фінансують страхувальники та платники внесків. Пенсійний внесок становить **19,52%** заробітної плати, з якої здійснюються відрахування, відтак процентна частка роботодавця у фінансуванні цього внеску становить 9,76% заробітної плати. Між першим та другим рівнем кошти розподіляються так: на фінансування першого рівня спрямовується 12,22% (переважно кошти роботодавця), а до другого рівня спрямовується 7,3% з коштів працівника.

Внесок на пенсійне страхування у зв'язку з непрацездатністю у даний час становить 6% від заробітної платні. Внески на пенсійне страхування у зв'язку з непрацездатністю працівників фінансують за рахунок власних коштів страхувальники у розмірі 1,5% від заробітної плати та роботодавці у розмірі 4,5% від заробітної плати (стаття 16 пункт 16 вказаного Закону). Необхідно зазначити, що відсоткова ставка внеску на пенсійне страхування у зв'язку з непрацездатністю дотепер становила:

- з 1.01.1999 року до 30.06.2007 року – 13,00 % від заробітної плати (у рівних частинах по 6,5 % сплачували страхувальники та платники внесків);
- з 1.07.2007 року до 31.12.2007 року – 10,00 % від заробітної плати (фінансували за рахунок власних коштів: страховики у розмірі 3,5% та у розмірі 6,5% - платники внесків).

Внесок на страхування на випадок захворювання та материнства становить 2,45% від заробітної плати та фінансується у повному обсязі за рахунок коштів страхувальників (стаття 16 пункт 2 вказаного Закону). Внесок на страхування від нещасних випадків становить від 0,40% до 8,12% від заробітної платні та у повному обсязі фінансується роботодавцями за рахунок власних коштів (стаття 16 пункт 3 вказаного Закону).

Міністерство праці та соціальної політики не планує на даний час проведення робіт, спрямованих на зниження процентних ставок на соціальне страхування.

2. Комісії, які стягуються Відкритими пенсійними фондами

Відкриті пенсійні фонди є фондованим компонентом системи базового соціального страхування у Польщі. В поєднанні з першим солідарним рівнем, який обслуговується

Установою соціального страхування, вони створюють обов'язкову систему пенсійного страхування. Відповідальність за функціонування, платоспроможність та мінімальний розмір виплат несе держава. Дана відповідальність впливає з факту того, що гарантування соціального забезпечення громадян є конституційним завданням державної влади.

У даний час пенсії виплачуються з двох вищенаведених джерел, які відносяться до обов'язкової пенсійної системи, за посередництвом Установи соціального страхування з дотриманням державних гарантій щодо розміру та гарантованості цих виплат.

Держава доручила відкритим пенсійним фондам виконання завдань, пов'язаних з управлінням частиною коштів, які призначаються для пенсійних виплат, у зв'язку з чим необхідно зазначити, що відкриті пенсійні фонди заміщують державу у виконанні основних державних завдань у сфері адміністрування коштами системи соціального забезпечення та, починаючи з 8 січня 2009 року, здійснюють виплату фондovаних (накопичувальних) пенсій. Відтак відкриті пенсійні фонди становлять частину загальної та обов'язкової системи соціального забезпечення.

Одночасно необхідно підкреслити, що передача державою приватним суб'єктам у виконання деяких державних завдань має сенс тільки тоді, коли ця дія приносить вигоду для громадян. Запровадження у польській пенсійній системі відкритих пенсійних фондів мало на меті створення більш безпечної (шляхом диверсифікації джерел походження коштів на пенсії та зниження солідарної частки державного бюджету у фінансуванні пенсійних виплат з загальної і обов'язкової пенсійної системи) та більш ефективної пенсійної системи (завдяки використанню інвестиційних доходів). Очікується, що ефективність відкритих пенсійних фондів буде базуватися на конкуренції між приватними суб'єктами, які за оплату управляють державними коштами. З точки зору мети пенсійної системи, якою є накопичення коштів на майбутню пенсію таким чином, щоб вона стала якомога вищою, цікавими є тільки два виміри конкуренції між відкритими пенсійними фондами: цінова конкуренція та конкуренція інвестиційних результатів.

Досвід останніх років функціонування виявив необхідність проведення змін у системі відкритих пенсійних фондів. Події останнього року, в основному зниження вартості активів фондів у зв'язку з фінансовою кризою, додатково посилили критику деяких аспектів діяльності ринку пенсійних фондів. Зокрема, повсюдно підкреслюється факт відсутності цінової конкуренції між загальними пенсійними товариствами, які управляють пенсійними фондами. Одночасно зі зростанням кількості та розміру внесків, які передаються у відкриті пенсійні фонди, а також внаслідок загальної довготермінової тенденції зростання вартості їх активів, фінансова ситуація загальних пенсійних товариств переживала постійне покращення, незалежно від результатів (інвестиційних ефектів), які досягалися пенсійними фондами. У даній ситуації є необґрунтованим збереження високих видатків на

функціонування пенсійних фондів, які зокрема фінансують розбудовані мережі клієнтських пунктів, що діють не тільки на користь пенсійних фондів, але також на користь усієї фінансової групи. Витрати на таку діяльність несуть майбутні пенсіонери. І тому Уряд вирішив, що у даній ситуації необхідно здійснити відповідні кроки, які мають на меті зниження витрат на діяльність фондів, які стягуються з пенсіонерів.

З огляду на гарантування державою обов'язковості пенсійного страхування, в тому числі обов'язкового перерахування частини пенсійного внеску у відкриті пенсійні фонди та у зв'язку з описаною недосконалістю системи пенсійних фондів було визнано, що втручання в систему стягування зборів шляхом ухвалення законодавчих змін є надзвичайно обґрунтованим благом для страхувальників – членів пенсійних фондів, що знижує необґрунтовані стягнення, які сплачуються ними.

Необхідно підкреслити, що польський законодавець також у минулі роки зауважував про існування надто високих витрат на функціонування пенсійної системи, а також відсутність конкуренції поміж відкритими пенсійними фондами. У зв'язку з цим вже у 2003 році, через неповних п'ять років функціонування системи, Уряд увів у дію перші зміни до Закону про організацію та функціонування пенсійних фондів, які, зокрема, обмежували видатки на функціонування пенсійних фондів та були спрямовані на пожевлення конкуренції на ринку фондів.

Спочатку нелімітований розмір стягуваної комісії¹ з внеску був законодавчо обмежений на рівні **7%**² від суми сплачених внесків та мав поступово зменшуватися таким чином, щоб у **2014** році становити **3,5%**. Проводячи аналіз розміру доходів у зв'язку зі зборами з внесків, отримуваних окремими відкритими пенсійними фондами по відношенню до розміру внесків та відсотків, які надходять до фондів, необхідно зазначити, що середній розмір збору з внесків, переказаних на рахунки у відкритих пенсійних фондах у 2007 році становив 5,95%. Це на один процентний пункт менше, ніж максимальний ліміт.

У зв'язку з вищевикладеним складно було б стверджувати, що між фондами існує конкуренція щодо розмірів збору з внеску. Крім цього, необхідно підкреслити, що після запровадження у 2003 році допустимого максимального рівня комісійного збору з внеску, всі суб'єкти, крім одного, установили комісійний збір на максимальному рівні.

Оплата (винагорода) за управління фондом, яка відраховується безпосередньо з активів, становить набагато важливіше джерело доходів загальних пенсійних товариств, ніж збір з внеску. Розмір винагороди за управління фондом не лімітується.

Зміни від 2003 року запровадили максимальні ставки винагород за управління, які були поставлені в залежність від розміру активів нетто фонду. Крім цього, згідно з

---

¹ Опалата за надання послуг відкритих пенсійних фондів за обслуговування пенсійних внесків

² Ця сума вираховується із загальної суми, що спрямовується до фонду (7,3% від зарплати)

вищевказаними змінами, видатки на управління фондом, які компенсувалися за рахунок активів фонду до 31 грудня 2010 року, не можуть перевищувати максимально установлених статутом фонду станом на день набрання чинності положень закону про внесення змін. Згідно зі статтею 7 підпункт 2 цього ж закону, Комісія фінансового нагляду може надати згоду на збільшення суми винагороди за управління, якщо це буде обґрунтоване необхідністю забезпечення конкуренції між відкритими фондами або інтересом членів відкритого пенсійного фонду. Загальні пенсійні товариства, що управляли відкритими пенсійними фондами, рівень активів яких наближався до сумарного ліміту, вказаному в статуті пенсійного фонду, намагались скасувати це обмеження. Проте до цього часу орган нагляду не надав згоди на реалізацію такого заходу, оцінюючи його як такий, що спрямований на припинення цінової конкуренції у сфері винагороди за управління.

Проводячи порівняння фінансових результатів відкритих пенсійних фондів та загальних пенсійних товариств, які ними управляють, необхідно звернути увагу на той факт, що результати пенсійних товариств у малій мірі залежать від результатів відкритих пенсійних фондів, які управляються ними. У 2006 році на інвестуванні, яке здійснювалося загальними пенсійними товариствами, відкриті пенсійні фонди заробили загалом 15,2 мільярди злотих. Проте необхідно звернути увагу на те, що досягнення такого результату було можливим за винятково сприятливих зовнішніх умов (піку зростання на біржовому ринку). У 2007 році загальний прибуток відкритих пенсійних фондів зменшився до 7 мільярдів злотих, що у 2008 році сягнуло від'ємної величини -14,9 мільярди злотих.

Незалежно від драматичного результату відкритих пенсійних фондів фінансовий результат загальних пенсійних товариств у 2008 році був рекордний. Вже після закінчення трьох перших кварталів 2008 року загальні пенсійні товариства відмічали загальний прибуток нетто на рівні 619,6 мільярди злотих (за весь 2007 рік він становив 696,2 мільярди злотих).

Такий великий відрив між досягнутими фінансовими результатами відкритих пенсійних фондів та результатами загальних пенсійних товариств не сприймається громадськістю та знижує рівень суспільної довіри. Сейм Республіки Польща здійснював роботу над двома депутатськими проектами законів, які містили пропозиції щодо значного зниження зборів, стягуваних відкритими пенсійними фондами. Самі члени відкритих пенсійних фондів у чисельній кореспонденції, яка направлялася до Міністерства праці, висловлювали своє неприйняття цієї ситуації, яка виникла на ринку відкритих пенсійних фондів. Дедалі частіше ставилися також вимоги щодо відмови держави від публічно-приватного партнерства та повернення коштів, накопичених у відкритих пенсійних фондах до Установи соціального страхування, що однак, на думку Уряду, стало б запереченням

сенсу реформи пенсійної системи, запровадженої у 1999 році, також з цієї точки зору є неприпустимим.

У зв'язку з вищевикладеним Уряд Польщі ухвалив рішення про необхідність присутності на ринку шляхом законодавчого обмеження розміру зборів з внесків за управління, які стягувалися відкритими пенсійними фондами.

26 червня 2009 року Сейм Республіки Польща ухвалив закон *Про внесення змін до Закону про організацію і функціонування пенсійних фондів та Закону про внесення змін до Закону про організацію і функціонування пенсійних фондів та деяких інших законів (Вісник законів від 2009 року № 127, позиція 1048)*, який знизив до **3,5%** збір, який стягується з внеску, та розмір винагороди за управління відкритим пенсійним фондом³ (табл.1). Запроваджені зміни набирають чинності з **1 січня 2010 року**.

Таблиця 1

Розмір винагороди за управління відкритим пенсійним фондом

Розмір активів нетто (млн. злотих)		Місячний збір (винагорода) за управління відкритим фондом з активів нетто становить:
Від	До	
	8 000	0,045 % вартості активів нетто в місяць
8 000	20 000	3,6 млн. злотих + 0,04 % профіциту понад 8 000 млн. злотих вартості активів нетто в місяць
20 000	35 000	8,4 млн. злотих + 0,032 % профіциту понад 20 000 млн. злотих вартості активів нетто в місяць
35 000	45 000	13,2 млн. злотих + 0,023 % профіциту понад 35 000 млн. злотих вартості активів нетто в місяць
45 000		15,5 млн. злотих

3. Індивідуальні пенсійні рахунки

У зв'язку з передбаченням того, що пенсійні виплати, які будуть отримувати майбутні пенсіонери з I та II рівнів, не дозволять їм зберегти дотеперішній рівень життя, а існуюча у даний час у III рівні групова форма заощадження у формі Трудових пенсійних програм створює шанс для заощадження на додаткову пенсію тільки для тих осіб, які працюють на підприємстві, на якому було створено таку програму, то виникла необхідність у запровадженні нового підходу, який буде заохочувати працюючих у даний час до додаткового, індивідуального накопичення заощаджень. Закон від 20 квітня 2004 року про індивідуальні пенсійні рахунки (Вісник законів № 116, позиція 1205, з внесеними пізніше

³ Ця сума вираховується із загальної суми, що спрямовується до фонду (7,3% від зарплати)

змiнами) створив можливість накопичення заощаджень з метою доповнення майбутніх доходів від пенсії.

Заохоченням до участі у системі індивідуальних пенсійних рахунків є звільнення від сплати податку на доходи, в частині прибутку, отриманого на накопиченому рахунку, за умови, що ці заощадження не будуть виплачені до досягнення 60-річного віку, а для тих осіб, які матимуть право на дострокову пенсію, – до досягнення 55-річного віку.

На підставі статті 3 Закону право на здійснення вкладів на індивідуальний пенсійний рахунок надається фізичній особі, яка на території Республіки Польща має (необмежені) податкові зобов'язання та досягла 16-річного віку. Це означає, що вносити вклади на індивідуальний пенсійний рахунок може особа, яка проживає на території Польщі. У даний час продовжуються законодавчі роботи, що мають на меті скасування цієї вимоги.

Для неповнолітніх осіб (у цьому випадку йдеться про осіб у віковому проміжку 16-18 років) право на внесення вкладів на індивідуальний пенсійний рахунок можливе лише в календарний рік, протягом якого така особа працювала і отримала дохід за трудовим договором.

Згідно зі статтею 5 Закону, на індивідуальному пенсійному рахунку накопичувати заощадження може один вкладник. Це означає, що відсутня можливість спільного накопичення заощаджень, наприклад, членами подружжя. Кожний з них відкриває для себе окремий рахунок.

Індивідуальний пенсійний рахунок можна відкрити, незважаючи на те, чи вже стала особа членом трудової пенсійної програми.

Розмір річного вкладу на індивідуальний пенсійний рахунок є лімітованим. До кінця 2008 року на індивідуальний пенсійний рахунок можна було щорічно внести максимально 150% прогнозованої на даний рік середньої заробітної плати у національній економіці. З 2009 року даний ліміт становить 300% від цієї заробітної платні, що означає, що у 2009 році ліміт внесків ставить 9 579 злотих.

Закон не встановлює обов'язку щодо здійснення систематичних вкладів. Це зручно для ситуації, коли необхідні ресурси для задоволення інших поточних потреб.

На ведення індивідуальних пенсійних рахунків мають право чотири види фінансових установ: відкриті інвестиційні фонди, суб'єкти, які здійснюють маклерську діяльність (маклерські дома та банки, що здійснюють маклерську діяльність), страхові компанії та банки.

Весь процес заощадження на індивідуальних пенсійних рахунках базується на повній добровільності, а його формування залежить від рішення особи, яка вирішить брати участь у цій формі заощадження. Вибір фінансової установи, яка веде індивідуальні пенсійні рахунки, залишений за вкладником, виходячи з того, що тільки він найкраще орієнтований

у своїх знаннях фінансового ринку, своїй фінансовій ситуації та тому які суми він буде вносити. Вищевикладене означає, що на розмір капіталу, накопиченого на індивідуальному пенсійному рахунку, мають вплив рішення конкретного вкладника індивідуального пенсійного рахунку і тільки він, здійснюючи вибір способу накопичення заощаджень, приймає рішення щодо інвестиційного ризику та потенційних прибутків.

В ході заощадження існує можливість змінити фінансову установу, в якій обслуговується індивідуальний пенсійний рахунок, оскільки можна здійснити трансфер коштів на індивідуальний пенсійний рахунок, що обслуговується іншою фінансовою установою. Такий переказ коштів звільняється зі сплати податку на прибуток.

Закон передбачає можливість вилучення коштів у повному обсязі (стаття 37 пункт 1), а з 1 січня 2009 року також частини коштів (стаття 37 пункт 1а), накопичених на персоніфікованому пенсійному рахунку. Таке вилучення коштів пов'язане зі сплатою податку на прибуток, отриманого на цьому рахунку.

Оскільки індивідуальний пенсійний рахунок має слугувати для заощадження з метою стати доповненням до пенсії, тому і податковими пільгами можуть скористатися тільки особи, які здійзнять виплату накопичених заощаджень одразу після досягнення 60-річного віку, а у випадку здобуття прав на пенсію після досягнення 55-річного віку ці особи матимуть інші умови щодо необхідного терміну заощадження на індивідуальному пенсійному рахунку, а саме:

- а) здійснюватимуть внесення вкладів на індивідуальний пенсійний рахунок не менше ніж впродовж 5 довільних календарних років або
- б) більше половини вартості внесків здійснюватимуть не пізніше, ніж за 5 років до дня подачі вкладником заяви про проведення виплати.

Для осіб, які народилися до 1948 року, передбачено більш спрощені умови здійснення виплати коштів-накопичених на індивідуальному пенсійному рахунку, а саме: встановлені більш короткі -- 3 -4річні терміни здійснення внесків (стаття 46).

Виплата відбувається за заявою вкладника. Закон спеціально не установлює обов'язку здійснення виплати у визначений час / наприклад, після досягнення віку 70 років / і прийняття рішення про момент використання накопичених коштів залишається за вкладником, як за особою, яка найкраще орієнтована у власному фінансовому стані. З 2009 року запроваджено можливість здійснення виплат у частках.

Укладаючи договір про обслуговування індивідуального пенсійного рахунку, вкладник може визначити особу, якій будуть виплачені кошти після його смерті. Дане доручення можна змінити у будь-який час. Якщо вкладник не визначить такої особи, то кошти, накопичені на індивідуальному пенсійному рахунку, передаються спадкоємцям, у тому випадку, якщо індивідуальні пенсійні рахунки обслуговуються страховими компаніями

у вигляді договору-страхування життя – застосовується стаття 832 § 2 Цивільного кодексу, згідно з якою дана сума переходить до найближчих родичів страхувальника у тій черговості, яка була встановлена загальними правилами страхування.

4. Механізм імплементації нових каналів продажу страхових договорів на третьому рівні польської системи соціального страхування

Нові канали дистрибуції в системі добровільного соціального страхування можуть запроваджуватись ринковими суб'єктами, якщо їм це вигідно. У даний час Міністерство праці та соціальної політики не проводить збору інформації, яка стосується перебігу даного процесу.

5. Зміни у сфері отримання права на дострокову пенсію

В якості одного із основоположних принципів реформи системи соціального страхування, згідно з положеннями, що містяться у Законі від 17 грудня 1998 року про пенсії за віком та пенсії за непрацездатністю від Фонду соціального страхування (Вісник законів від 2004 року № 39, позиція 353 з пізніше внесеними змінами), було прийнято поступову ліквідацію можливості дострокового виходу на пенсію. У загальній пенсійній системі виходили з того принципу, що права на пенсію всіх страхувальників, які сплачували однакові внески, будуть однаковими.

Можливість дострокового завершення професійної активності була поставлена у залежність від віку страхувальника та стажу роботи.

У даний час ті особи, які народилися до 1 січня 1949 року, можуть вийти на дострокову пенсію згідно з правилами, чинними до 1 січня 1999 року, які визначені нормами підрозділу 2 розділу II Закону про пенсії за віком та пенсії за непрацездатністю Фонду соціального страхування.

Страхувальники, які народилися після 31 грудня 1948 року, але до 1 січня 1969 року, можуть скористатися правом на дострокову пенсію, якщо до кінця 2008 року виконали установлені умови щодо віку та трудового стажу (або тільки трудового стажу – у випадку вчителів) та не підписали договору з відкритим пенсійним фондом (ВПФ) або подали заяву про переведення коштів, накопичених у відкритому пенсійному фонді, у дохід державного бюджету за посередництвом Установи соціального страхування (умови отримання права на дострокову пенсію для цієї категорії осіб були визначені у статті 46 та статті 50 Закону про пенсії за віком та пенсії за непрацездатністю від Фонду соціального страхування та у статті 88 Закону від 26 січня 1982 року Закон «Хартія Вчителя» (Вісник законів від 2006 року № 9, позиція 674 зі змінами, внесеними пізніше).

Дострокове завершення професійної активності також можливе на підставі положення статті 184 Закону про пенсії за віком та пенсії за непрацездатністю від Фонду соціального страхування, яка надає особам, які народилися після 31 грудня 1948 року і працювали в особливих умовах або на особливих посадах, можливість дострокового виходу на пенсію, якщо 1 січня 1999 року дані особи відповідали поставленим вимогам щодо стажу.

Загалом, з початку 2009 року особи, які народилися після 31 грудня 1948 року (за виключенням шахтарів) і не відповідають вищевикладеним вимогам отримання дострокової пенсії, визначеним у положеннях Закону про пенсії за віком та пенсії за непрацездатністю від Фонду соціального страхування та Закону «Хартія Вчителя», можуть отримати право на пенсію, лише якщо досягнуть віку 60 років (у випадку жінок) або 65 років (у випадку чоловіків).

Проте, стосовно деяких осіб, які відносяться до цього вікового проміжку, тобто тих, що виконують роботу в особливих умовах або особливого характеру, а також вчителів, законодавець передбачив можливість більш раннього завершення професійної активності, запроваджуючи для них нові види періодичних виплат (що надаються до досягнення повного пенсійного віку) – у вигляді перехідних пенсій та педагогічних компенсаційних виплат.

З початку 2009 року на підставі Закону від 19 грудня 2008 року «Про перехідні пенсії» (Вісник законів № 237, позиція 1656) для осіб, які працювали в особливих умовах або виконували роботу особливого характеру було запроваджено новий вид виплат, а саме **перехідну пенсію**.

За підрахунками, дією цього закону буде охоплено майже 270 тисяч осіб з приблизно 1,1 мільйона осіб, які до цього мали право на достроковий вихід на пенсію у зв'язку з роботою в особливих умовах або на особливих посадах. Отже, цей закон у дуже значний спосіб обмежив кількість осіб, які можуть завершувати свою професійну активність у зв'язку з виконанням роботи в особливих умовах або на особливих посадах.

Це обмеження було запроваджене шляхом визначення як роботи в особливих умовах, так і роботи на особливих посадах та шляхом підготовки нових переліків посад (старі переліки від 1983 року, що визначали види робіт, виконання яких надавало право на дострокову пенсію у зв'язку з роботою в особливих умовах або на особливих посадах після завершення двадцятип'ятирічного терміну у зв'язку зі швидким темпом розвитку технологій у багатьох випадках стали неактуальними та анахронічними).

Право на пенсію, згідно зі статтею 4 Закону про перехідні пенсії, надається працівнику, який народився після 31 грудня 1948 року, після досягнення віку не менше 55 років для жінки і не менше 60 років для чоловіка, якщо він відповідає всім наступним умовам:

- 1) термін його роботи в особливих умовах або на особливій посаді становить не менше 15 років;
- 2) термін сплати внесків та термін несплати внесків становить не менше 20 років для жінок та не менше 25 років для чоловіків;
- 3) до 1 січня 1999 року він виконував роботу в особливих умовах або працював на особливій посаді відповідно до визначення статті 32 або статті 33 Закону про пенсії за віком та пенсії за непрацездатністю від Фонду соціального страхування, або працював в особливих умовах або на особливих посадах відповідно до визначення статті 3 пунктів 1 та 3 Закону про перехідні пенсії (ця стаття визначає, що перехідні пенсії мають лише тимчасовий характер);
- 4) після 31 грудня 2008 року він виконував роботу в особливих умовах або на особливій посаді відповідно до статті 3 пунктів 1 та 3 Закону про перехідні пенсії;
- 5) розірвав трудові правовідносини.

Перехідна пенсія є тимчасовою виплатою. Право на неї скасовується у день, який передує дню досягнення 60-річного віку для жінок та 65-річного віку для чоловіків.

Дана виплата здійснюється з Фонду перехідних пенсій (державного цільового фонду), доходи якого складаються, зокрема, з внесків (у розмірі **1,5%** заробітної плати - бази, від якої нараховуються внески), що сплачуються роботодавцями, у яких працюють особи, що виконують роботу в особливих умовах або на особливих посадах відповідно до визначення Закону про перехідні пенсії.

Педагогічні компенсаційні виплати були запроваджені Законом від 22 травня 2009 року (Вісник законів № 97, позиція 800), який набере чинності 1 липня 2009 року. На підставі цього закону вчителі, вихователі та інші педагогічні працівники матимуть можливість завершити свою професійну активність раніше, ніж у пенсійному віці, тобто до досягнення 60-річного віку – для жінок та 65-річного віку – для чоловіків.

До досягнення пенсійного віку вони будуть отримувати профінансовані за рахунок державного бюджету компенсаційні виплати у розмірі, який відповідає перехідній пенсії (отже, це також тимчасова виплата).

Набуття права на компенсаційну виплату поставлене в залежність від виконання наступних вимог:

- розірвання трудових правовідносин;
- наявність страхового стажу, який становить 30 років, у тому числі 20 років праці на посаді вчителя;
- досягнення віку, який у 2009 – 2014 роках буде становити 55 років, а в наступні роки буде поступово збільшуватися до 59 років – для жінок та 64 років – для чоловіків – у 2031 – 2032 роках.

Отже педагогічні виплати будуть мати (так само як і перехідні пенсії) тимчасовий характер. Право на цей вид виплат буде анульованим без огляду на розмір отриманого доходу у тому випадку, якщо вигодонабувач розпочне трудова діяльність у школі або дитячому садку. Педагогічні компенсаційні виплати будуть виплачуватися Установою соціального страхування.

6. Компенсування дефіциту на страхових рахунках

Польська система соціального страхування у даний час має організацію, яка базується на принципі фіксованих внесків.

Пенсійна система, яка базується на принципі фіксованого внеску, ставить в залежність розмір майбутніх виплат від сплачуваних впродовж всього професійного життя внесків та середньої тривалості життя у віці виходу на пенсію, яка впливає з чинних таблиць тривалості життя типу unisex, що оприлюднюються Головою статистичного управління. Ставки доходності на рахунках залежать від ситуації на ринку праці, які впливають на зміни надходжень внесків, а також ставку доходності фондів інвестицій.

В результаті майбутня пенсія залежатиме від кількості та розміру внесків, сплачених у період трудової діяльності, та буде популяризувати продовження трудового віку. У випадку застрахованих осіб, за яких внески сплачують їх роботодавці, прийнято принцип, який полягає у тому, що на пенсійному рахунку обліковується та підлягає індексації внесок, який повинен бути сплачений на пенсійне страхування, а не фактично сплачений внесок.

Формула нарахування майбутньої пенсії ставить в залежність її розмір від подальшої очікуваної тривалості життя, що дозволяє рівномірно розподілити навантаження між теперішніми та майбутніми поколіннями.

Крім того, можна зазначити, що суттєвим елементом солідарності поколінь та адекватності виплат є існуюча гарантія мінімальної пенсії. В старій пенсійній системі (яка охоплювала осіб, які народилися до 1949 року) дана пенсія фіксується безпосередньо у рамках страхування. В новій пенсійній системі гарантія мінімальної пенсії буде фінансуватися з державного бюджету та виплачуватися у тому випадку, коли сукупна пенсія в обов'язковій системі буде меншою ніж, мінімальна. Таким чином відділяється функція пенсійної системи, яка розуміється як організована та обов'язкова система заощадження на старість (в рамках двох рахунків) від функції держави у сфері перерозподілу доходів. Фінансування такого перерозподілу відбувається через бюджет, відтак у його фінансуванні беруть участь усі платники податків.